

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 04 | pp. 337-343 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

KONSOLIDATSIYALASHGAN MOLIYAVIY HISOBOTNI TUZISHNING XORIY TAJRIBASI VA UNDA RESPUBLIKAMIZ IQTISODIYOTIDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI

Eshonqulov Azamat Abdiraximovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Buxgalteriya hisobi va hisoboti” kafedrasida

iqtisodiyot fanlari falsafa doktori, katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzish bo'yicha xorijiy tajriba va uning Respublikamiz iqtisodiyotida qo'llanilishi istiqbollari tahlil qilinadi. Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot, korporativ guruhning umumiy moliyaviy holatini ko'rsatib beruvchi muhim vositadir. Xorijiy mamlakatlarning tajribasi, xususan, AQSh, Yevropa Ittifoqi va boshqa rivojlangan davlatlarning hisobot tizimlari, moliyaviy shaffoflikni ta'minlash va investorlarga aniq ma'lumot yetkazish borasida yuqori samaradorlikka ega ekanligi ko'rsatilgan. Mazkur tajribalarni o'rganish va tatbiq etish orqali mamlakatimiz korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish, moliyaviy bozorni rivojlantirish va xalqaro investitsiyalarni jalb etish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada Respublikamizda konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni joriy etishdagi qiyinchiliklar va ularni hal qilish bo'yicha tavsiyalar ham keltirilgan. Mazkur tahlillar va tavsiyalar respublika iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar. Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot, xorijiy tajriba korporativ boshqaruv, moliyaviy shaffoflik, investitsiyalar, xalqaro standartlar, moliyaviy hisobot.

KIRISH

Respublikamiz global iqtisodiy integratsiya va xalqaro bozorlarga chiqish jarayonlari korporativ boshqaruv va moliyaviy hisobot standartlarining uyg'unlashtirish talab qilmoqda. Bu jarayonda konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot (KMH) muhim ahamiyat kasb etadi. Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot bir guruh kompaniyalarning moliyaviy holati va natijalarini birlashtirib, umumiy ko'rinishda taqdim etadi. Bu hisobotlar xalqaro investorlarga korporativ guruhning umumiy moliyaviy holati va faoliyat natijalari haqida to'liq va aniq ma'lumot beradi. Xorijiy davlatlar, ayniqsa AQSh va Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzish va qo'llash borasida katta tajribaga ega. Bu mamlakatlarda xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IAS/IFRS) va AQShning moliyaviy hisobot standartlari (GAAP) asosida ishlash moliyaviy shaffoflikni oshiradi va investitsion

muhitni yaxshilaydi. Ularning tajribasi moliyaviy hisobotni tuzish va boshqarishda yuqori samaradorlikka erishish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini modernizatsiya qilish va xalqaro moliyaviy bozorga integratsiyalashuv jarayonida konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzish va tatbiq etishning ahamiyati ortib bormoqda. Mazkur maqolada xorijiy tajriba asosida konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning asosiy jihatlari va ularning mamlakatimiz sharoitida qo'llanilish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, respublikamizda konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot joriy etishdagi muammolar va ularni hal qilish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Bu jarayon respublikamiz iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish va xalqaro investitsiyalarni jalb etishda muhim omil bo'lishi mumkin.

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlar - bu guruh kompaniyalarining yani Bosh korxonalar va uning tarkibidagi sho'ba korxonalarining moliyaviy ko'rsatkichlarini birlashtirib, umumiy bir hisobotda aks ettirish jarayonidir.

Ushbu hisobotlar kompaniyaning moliyaviy holatini yaxlit ko'rinishda ko'rsatadi va aksiyadorlar, investorlar hamda boshqa manfaatdor tomonlarni muhim va ishonchli axborotlar bilan ta'minlaydi. Xorijiy tajriba asosida konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlar tuzishning samaradorligi va uning respublikamiz iqtisodiyotidagi potentsiali ko'rib chiqiladi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (IFRS) ko'plab rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlar tuzishda qo'llaniladi. Bu standartlar moliyaviy ma'lumotlarning aniqligi va oshkoraligini ta'minlaydi.

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlar afzalliklari

- xalqaro investitsiyalarni jalb qilish osonlashadi
- moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshiradi
- taqqoslanishi ta'minlanadi.

Amerika Qo'shma Shtatlari (AQSh) umumiy qabul qilingan buxgalteriya prinsiplari (GAAP)ni Qo'llash uchun AQShda korxonalar konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishda GAAPni qo'llaydi va GAAP standartlari qat'iy va aniq qoidalarga asoslangan. Uning yaxshi tarafi moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va aniqligi ta'minlanadi, aksiyadorlar va investorlar uchun to'liq va aniq ma'lumotlar taqdim etiladi.

Yevropa Ittifoqi davlatlari konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (IFRS) asosida tuzadilar. Yevropa bo'ylab moliyaviy hisobotlarning bir xil formatda bo'lishi iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlaydi. Buni afzalligi yevropa bozorlarida faoliyat yurituvchi kompaniyalar uchun yagona moliyaviy til yaratadi, iqtisodiy integratsiyani mustahkamlaydi.

Angliya moliyaviy hisobot sohasida boy va rivojlangan tajribaga ega bo'lib, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (IFRS) va mahalliy GAAP (Generally Accepted Accounting Principles) asosida ishlaydi. Angliyaning moliyaviy hisobot tizimi moliyaviy shaffoflik va investitsion muhitni yaxshilashga qaratilgan qator chora-tadbirlar bilan ajralib turadi. Angliya kompaniyalari konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzishda quyidagi asosiy jihatlarni hisobga oladi:

Xalqaro Standartlarga Muvofiqlik: Angliya korporatsiyalari, ayniqsa, Londondagi London fond birjasida ro'yxatga olingan kompaniyalar, IFRS talablariga qat'iy rioya qiladi. Bu xalqaro investorlarga kompaniyaning moliyaviy holati haqida aniq va ishonchli ma'lumot taqdim etadi. Moliyaviy Shaffoflik: Moliyaviy hisobotlarning shaffofligi investorlarga qaror qabul qilishda yordam beradi. Angliyada konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlar kompaniyaning barcha filiallari va sho'ba korxonalarini faoliyatini birlashtirgan holda, moliyaviy holat va natijalarni aniq aks ettiradi. Auditorlik va tekshirishda Angliyaning moliyaviy hisobot tizimi kuchli auditorlik va nazorat mexanizmlariga ega. Mustaqil auditorlar kompaniyalarning moliyaviy hisobotlarini tekshiradi va bu orqali ma'lumotlarning ishonchliligi va to'g'riligi ta'minlanadi. Axborot texnologiyalari Angliyada moliyaviy hisobotlarni tuzishda zamonaviy axborot texnologiyalari keng qo'llaniladi. Bu hisobotlarning aniq va tezkor tayyorlanishiga yordam beradi. Regulyativ Organlar: Angliyada Financial Reporting Council (FRC) kabi regulyativ organlar moliyaviy hisobot standartlariga rioya qilinishini nazorat qiladi va bu jarayonda kompaniyalarga maslahat va yo'riqnoma beradi. Angliyaning moliyaviy hisobot tuzish tajribasi Respublikamiz uchun bir qancha qimmatli saboqlar beradi. Bu tajribalarni o'rganish va tatbiq etish orqali Respublikamizda ham moliyaviy shaffoflikni oshirish, investorlar uchun ishonchli axborot taqdim etish va xalqaro moliyaviy bozorga chiqishda muvaffaqiyatga erishish mumkin bo'ladi. Shuningdek, auditorlik tizimini mustahkamlash va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali moliyaviy hisobotlarning sifatini oshirish ham muhimdir.

Respublikamiz iqtisodiyotida foydalanish istiqbollari yani xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun Respublikamizdagi korxonalar moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga mos ravishda tuzishi, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga mos keluvchi konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzish orqali xorijiy investorlarga o'zlarini yanada ishonchli va jozibador ko'rsatishi mumkin bo'ladi. Bunday hisobot oshkoralik va hisobotlarning taqqoslanishi ortib, investitsiya muhitini yaxshilaydi. Moliyaviy shaffoflikni oshirishda konsolidatsiyalashga moliyaviy hisobotning muhimligi aksiyadorlar va investorlar uchun muhim omil hisoblanadi. Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari (IFRS) ning qo'llanilishi korporativ boshqaruvning samaradorligini oshiradi hamda to'g'ri va aniq moliyaviy ma'lumotlar asosida qarorlar qabul qilish imkoniyatini yaratadi.

Xorijiy tajriba ko'rsatganidek, konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlar xalqaro moliyaviy standartlarga mos kelishi juda muhim. Respublikamiz iqtisodiyotida konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni qo'llash orqali xalqaro investitsiyalarni jalb qilish, moliyaviy shaffoflikni oshirish va korporativ boshqaruvni yaxshilash mumkin. Shu orqali iqtisodiy islohotlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish hamda iqtisodiy o'sishga erishish istiqbollari ancha yuqori bo'ladi.

XULOSA:

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzishning xorij tajribasidan o'rgangan va undan Respublikamiz iqtisodiyotida foydalanish istiqbollari tahlili, bir nechta muhim omillarni ko'rsatdi.

Xalqaro investorlarni jalb etish uchun konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotning qo'llanilishi xorijiy investorlarni jalb qilish va xorijiy investitsiyalarni ko'paytirishda

muhim rol o'ynaydi. Aniq va ishonchli moliyaviy axborot kompaniyalarning xalqaro bozorlar va fond birjalariga kirishini osonlashtiradi.

Moliyaviy shaffoflik va hisobdorlikni oshirish uchun konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzilishi korxonalar uchun moliyaviy shaffoflik va ishonchlikni oshiradi. Bu moliyaviy hisobotlar investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun ishonchli axborot manbai bo'lib, korporativ boshqaruv sifatini yaxshilash va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash imkonini beradi.

Auditorlik tizimini rivojlantirish mustaqil auditorlik tizimi moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlaydi. Bu auditorlar kompaniyalar moliyaviy hisobotlarini tekshirib, ularning to'g'riligini nazorat qilish orqali moliyaviy shaffoflik va ishonchlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llash orqali hisobotlarni avtomatlashtirish va optimallashtirish jarayonlarini tezkorlashtirish mumkin. Bu esa korporativ boshqaruv organlarining moliyaviy ma'lumotlarga tez va to'g'ri kirishini ta'minlashda yordam beradi.

Moliyaviy bozorni rivojlantirishda konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzilishi orqali Respublikamiz moliyaviy bozori ham rivojlanadi. Moliyaviy shaffoflik va ishonchlik oshgani sari, investorlar uchun xavfsizlik darajasi ham ortadi. Bu esa mahalliy fond bozorini rivojlantirish, yangi moliyaviy instrumentlar yaratish va kapital bozorini kengaytirish imkonini beradi.

Mahalliy qonunchilikni takomillashtirishda xorijiy tajribadan o'rganib, mahalliy moliyaviy hisobot standartlari va qonunchilikni takomillashtirish mumkin. Shu bilan birga, moliyaviy hisobotlarning sifatini oshirish va ularning xalqaro miqyosda tan olinishi ta'minlanadi.

Barcha ushbu istiqbollari Respublikamizda iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, moliyaviy bozorlarni rivojlantirish, investitsiyalar oqimini kengaytirish va korporativ boshqaruv standartlarini yuqori darajada takomillashtirishda yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24 fevraldagi PQ-4611-son «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida»gi Qarori. <https://lex.uz/docs/4746047>.

2. Алиев Зубайир Магомеддибирович “Формирование консолидированной финансовой отчетности холдингов в соответствии с международными стандартами финансовой отчетности” Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук 28 с 24.11.2011-Москва

3. Мандрощенко Виктор Михайлович “Оптимизация процесса формирования консолидированной финансовой отчетности” Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук 24 с 31.10.2013-Москва

4. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar to'plami. <http://www.assaglobal.com>

5. Голиков Виктор Михайлович “Организация и методика аудита консолидированной финансовой отчетности, составленной в соответствии с мсфо” Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук 26 с 2007-Москва.

6. Avazov Ilhom Ravshanovich. “ Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzish va auditini takomillashtirish” Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun bajarilgan Dissertatsiyasi aftoreferati 26 b Toshkent-2020.

7. D.E.Norbekov, A.N.Toraev, Sh.Sh.Rakhmonov. International standards of financial reporting. Education manual . T.: Economy and finance , 2019. -332 p.

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

